

<https://doi.org/10.28925/2664-2069.2025.26>

УДК: 378.091.3:796(4+477)

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ ТА КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Мандюк Андрій ^{1(ABCDF)}, **Сороколіт Наталя** ^{1(BCDEF)},
Ханікянц Олена ^{1(BCE)}, **Андрес Андрій** ^{2(BCE)}

¹ Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського,
м. Львів, Україна;

² Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна

Внесок автора:

A — концепція та дизайн дослідження; B — збір даних;
C — аналіз та інтерпретація даних; D — написання статті;
E — редагування статті; F — остаточне затвердження статті

Анотація

Актуальність. В умовах трансформації системи вищої освіти в Україні, враховуючи задеклароване на державному рівні прагнення до вступу у Європейський союз, особливого значення набуває приведення вітчизняної нормативно-правової бази у відповідність до європейських стандартів. Фахівці вказують на існування низки проблем та протиріч у нормативно-правовому забезпеченні фізичного виховання в системі вищої освіти України.

Мета дослідження – визначити спільні та відмінні риси у підходах до нормативно-правового забезпечення фізичного виховання в системі вищої освіти України та окремих країнах Європейського Союзу (на прикладі Польщі, Німеччини та Чехії).

Матеріал і методи. Під час дослідження застосовували методи теоретичного рівня дослідження: аналіз наукової та методичної літератури, загальнонаукові методи теоретичного пізнання (індукція, дедукція, аналіз і синтез, порівняння). Джерельною базою дослідження були нормативно-правові документи, що мають чинність в Україні, Європейському Союзі (ЄС) та окремих країнах-членах ЄС.

Результати. Нормативно-правову базу, що регулює фізичне виховання в системі вищої освіти України становлять низка законодавчих актів, затверджених Верховною Радою України, документи видані кабінетом Міністрів України та Міністерством освіти і науки України. Підходи та логіка формування нормативно-правової бази, яка регулює систему вищої освіти в Україні, загалом співпадають з практикою країн ЄС. Основною відмінністю є наявність низки документів, які містять рекомендації для організації вищої освіти, і дія яких розповсюджується на усю територію ЄС.

Висновки. У законодавстві України існують певні протиріччя щодо регулювання фізичного виховання в системі вищої освіти. Одні документи чітко регламентують фізичне виховання як обов'язкову складову освітніх програм, тоді як інші залишають право закладам вищої освіти самостійно визначати форми реалізації фізичного виховання. У країнах ЄС (Польща, Німеччина, Чехія) не передбачено обов'язкових занять з фізичного виховання в закладах вищої освіти, а механізм впровадження відповідних занять визначається автономією самих установ.



Ключові слова: фізичне виховання, вища освіта, нормативно-правове забезпечення, законодавство, Європейський Союз.

COMPARATIVE ANALYSIS OF THE LEGAL REGULATION OF PHYSICAL EDUCATION IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF UKRAINE AND EUROPEAN UNION COUNTRIES

Mandiuk Andrii^{1(ABCDF)}, **Sorokolit Nataliya**^{1(BCDEF)},
Khanikiants Olena^{1(BCE)}, **Andres Andriy**^{2(BCE)}

¹ *Ivan Boberskyi Lviv State University of Physical Culture, Lviv, Ukraine;*

² *Lviv Polytechnic National University*

Author's contribution:

A – Study design; B – Data collection;
C – Statistical analysis; D – Manuscript preparation;
E – Manuscript editing; F – Final approval of manuscript

Abstract

Introduction. In the current context of the transformation of the higher education system in Ukraine, taking into account the state-level declared aspiration to join the European Union, aligning the national legal framework with European standards becomes particularly important. Experts point to a number of problems and contradictions in the legal regulation of physical education within Ukraine's higher education system.

The aim of the article is to identify common and distinctive features in approaches to the legal regulation of physical education in the higher education systems of Ukraine and selected European Union countries (using Poland, Germany, and the Czech Republic as examples).

Materials and methods. The study employed theoretical research methods: analysis of scientific and methodological literature, general scientific methods of theoretical cognition (induction, deduction, analysis and synthesis, comparison). The source base consisted of legal documents effective in Ukraine, the European Union (EU), and selected EU member states.

Results. The legal framework regulating physical education in Ukraine's higher education system comprises several legislative acts adopted by the Verkhovna Rada of Ukraine, documents issued by the Cabinet of Ministers of Ukraine, and the Ministry of Education and Science of Ukraine. The approaches and logic of forming the legal framework regulating the higher education system in Ukraine generally coincide with the practices of EU countries. The main difference is the existence of several documents containing recommendations for organizing higher education that apply across the entire EU territory.

Conclusions. Ukrainian legislation contains certain contradictions in regulating physical education in higher education. Some documents clearly regulate physical education as a mandatory component of educational programs, while others leave the right to higher education institutions to independently determine the forms of physical education implementation. In EU countries (Poland, Germany, Czech Republic), mandatory physical education classes in higher education institutions are not stipulated; the mechanism for implementing such classes is determined by the autonomy of the institutions themselves.

Key words: physical education, higher education, legal regulation, legislation, European Union.

Вступ

Система вищої освіти в Україні протягом тривалого часу перебуває в стані перманентних змін, зумовлених насамперед спрямованістю на інтеграцію в освітній простір Європейського Союзу (ЄС) та приведення вітчизняних стандартів вищої освіти до відповідних стандартів ЄС.

Фізичне виховання як складова освітнього процесу також зазнало кардинальних змін, які викликали не однозначну реакцію серед фахівців. Значний вплив на системи вищої освіти мають й масштабні військові дії, зумовлені агресією російської федерації. Через дію вказаних чинників станом на сьогодні фізичне виховання у вищій школі зіштовхнулося з низкою проблем, які негативно впливають на організацію відповідного освітнього процесу.

У 2014 році було прийнято Закон України «Про вищу освіту», який зумовив зміну підходів до організації та здійснення фізичного виховання у закладах вищої освіти [2]. Унаслідок цього було значно звужено практику проведення обов'язкових занять з фізичного виховання в освітньому процесі.

Натомість Міністерство освіти і науки України запропонувало закладам альтернативні моделі організації фізичного виховання [5]. Ще одним викликом стала відсутність чіткого нормативно-правового супроводу вказаних змін, що зумовило ситуативні проблеми в діяльності відповідних структурних підрозділів.

Вказані особливості стали об'єктом наукових досліджень, які виявили низку проблем у процесі фізичного виховання ЗВО.

Насамперед науковці аналізували актуальні підходи до організації процесу фізичного виховання у вищій школі. Зокрема цій темі присвятили свої дослідження фахівці Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка на чолі з Павлом Оксьомом.

Дослідження стосувалося нормативно-правового забезпечення організації викладання навчальної дисципліни «фізичне виховання» у закладах вищої освіти України (2019).

Одним з висновків дослідження була констатація того факту, що: «викладання дисципліни «Фізичне виховання» у закладах вищої освіти України не є науково обґрунтованим та не відповідає чинним нормативно-правовим актам держави» [9].

Ця ж група авторів у 2020 році опублікувала статтю «Сучасний стан та проблеми забезпечення викладання навчальної дисципліни «фізичне виховання» у закладах вищої освіти України» [10].

За підсумками дослідження автори констатували, що хоч «фізичне виховання» і є обов'язковою навчальною дисципліною, організація її викладання є проблемою для більшості закладів вищої освіти.

Ще однією проблемою на яку вказали автори є ігнорування керівниками ЗВО чинних нормативно-правових актів з питань фізичного виховання, що зумовлює незадовільний стан організації викладання навчальної дисципліни «Фізичне виховання».

Схожі висновки щодо сучасного стану системи фізичного виховання у ЗВО зробила й група авторів на чолі з Сергієм Гавришко [1]. Науковці вказують на те, що адміністрації закладів освіти досить вільно трактують нормативно-



правові вимоги до фізичного виховання і мають чітку спрямованість на зменшення кількості обов'язкових годин занять з фізичного виховання на тиждень.

Вказують автори й на те, що сьогодні відсутні чіткі рекомендації щодо здійснення роботи з фізичного виховання у ЗВО, що призводить до формування різних моделей навчання [1].

Перспективи розвитку системи фізичної культури у закладах вищої освіти досліджувала Марина Кожокар зі співавторами [13]. Науковці констатували, що при переході до європейських стандартів освіти з'являються проблеми із модернізацією фізичного виховання в закладах вищої освіти України.

Про невідповідність змісту стратегій розвитку фізичної культури та спорту у системі вищої освіти сучасним вимогам йдеться у дослідженні Світлани Свірко [29].

Аналіз правової бази фізичної культури і спорту здійснений Валентиною Бондаренко та співавторами, також показав певні проблемні місця в існуючій нормативно-правовій базі [14].

У статті «Право на освіту: міжнародні стандарти та їхній вплив на конституційне законодавство держав-членів Ради Європи» Юрій Бисага досліджує міжнародно-правові стандарти щодо права на освіту та їхній вплив на формування конституційного законодавства держав-членів Ради Європи. Особливу увагу автор приділяє гармонізації національних норм із положеннями міжнародних документів у контексті європейської інтеграції [15].

Аналіз нормативно-правового забезпечення фізичного виховання є

актуальним й для багатьох науковців з країн-членів Європейського Союзу (ЄС), адже підходи до організації освітнього процесу залежать не лише від загальноєвропейського законодавства, але й від правового поля окремо взятої країни. Вагомий вплив на освітній процес має й рівень фінансування вищої освіти та урядові програми, які реалізуються у відповідній країні.

Стан фізичного виховання у вищих навчальних закладах окремих європейських країн у другому десятилітті 21 століття досліджували група науковців на чолі з Робертом Подставським [25].

Зокрема, зібравши інформацію з 66 європейських університетів, автори дійшли висновку, що низка проблем з недостатнім рівнем фізичної підготовленості студентів пов'язана з неповним виконанням змісту навчальних програм та недофінансуванням фізичного виховання.

Не зважаючи на те, що серед українських науковців існують аналітичні дослідження нормативно-правового забезпечення фізичного виховання у вищій школі, аналіз законодавства окремих країн-членів ЄС та й загальноєвропейського законодавства щодо фізичної культури і спорту в системі вищої освіти практично відсутній.

Беручи до уваги декларовані Україною прагнення вступу до ЄС та системну роботу над зміною відповідного законодавства, вивчення європейського досвіду нормативно-правового-забезпечення різних складових системи вищої освіти є актуальним завданням.

Мета дослідження

Мета дослідження – визначити спільні та відмінні риси у підходах до нормативно-правового забезпечення фізичного виховання в системі вищої освіти України та окремих країнах ЄС (на прикладі Польщі, Німеччини та Чехії).

Матеріал і методи дослідження

Під час дослідження застосовували методи теоретичного рівня дослідження: аналіз наукової та методичної літератури, загальнонаукові методи теоретичного пізнання (індукція, дедукція, аналіз і синтез, порівняння).

Джерельною базою дослідження були нормативно-правові документи, що мають чинність в Україні, ЄС та окремих країнах-членах ЄС.

Результати дослідження та їх обговорення

Насамперед визначимо нормативно-правові документи, які на сьогодні безпосередньо впливають на фізичне виховання в ЗВО України. Якщо не загострювати увагу на тому, що основним законом в нашій державі є Конституція України, то основним законодавчим документом у сфері вищої освіти є Закони України «Про вищу освіту». У цьому законі вказано, що Державну політику у сфері вищої освіти визначає Верховна Рада України, а реалізують Кабінет Міністрів України та центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки [2].

У тексті закону жодного разу не згадуються такі поняття як: «фізичне виховання», «фізична культура» чи «спорт». У статті 26, пункт 1.4 серед основних завдань закладів вищої освіти зазначено: *«формування здорового способу життя в учасників освітнього*

процесу (здобувачів освіти) через патріотичне, правове, екологічне, ціннісне і валеологічне виховання». Цим же законом визначено, що: *«заклади вищої освіти (наукові установи) самостійно розробляють і затверджують освітні програми з урахуванням вимог до відповідного рівня вищої освіти, встановлених законодавством, та вимог стандартів вищої освіти»* [2].

Власне останнє положення й зумовило певну кризу в системі фізично виховання у вищій школі, адже надало право ЗВО на власний розсуд визначати чи повинно фізичне виховання бути обов'язковим компонентом тих чи інших освітніх програм.

Складність ситуації полягає у своєрідному правовому казусі, коли в Законі України «Про фізичну культуру і спорт» йдеться про те, що *«фізичне виховання шляхом проведення обов'язкових занять здійснюється ... у вищих навчальних закладах відповідно до навчальних програм, затверджених у встановленому порядку»* [3], тоді як згаданий *«встановлений порядок»* визначено Законом України «Про вищу освіту» та відповідними стандартами, які дають право конкретному закладу вищої освіти самостійно встановлювати перелік обов'язкових компонентів [8].

Цікаво, що свою чинність не втратив й Наказ МОН № 4 від 11.01.2006 *«Про затвердження Положення про організацію фізичного виховання і масового спорту у вищих навчальних закладах»*, в пункті 3.1. якого вказано: *«Загальну організацію навчально-виховного процесу з фізичного виховання та масового спорту у вищому навчальному закладі здійснює його керівник, який забезпечує включення в навчальні*



плани з усіх спеціальностей обов'язкових навчальних занять з фізичного виховання...» [6]. Цього ж року МОН видало Наказ № 439 від 05.06.2006 «Про вдосконалення роботи з фізичного виховання у вищих навчальних закладах України» у якому зазначено: «Керівникам вищих навчальних закладів ... взяти до безумовного виконання наказ МОН України від 11.01.2006 № 4» [7].

Реакцією на своєрідний хаос з фізичним вихованням у ЗВО став Лист МОН України №1/9-454 від 25.09.2015 «Щодо організації фізичного виховання у вищих навчальних закладах» [5]. Цим документом керівникам ЗВО було надано рекомендації щодо організації фізичного виховання.

У листі обов'язкові заняття вказані як складова так званої «традиційної» форми організації фізично виховання, яка в свою чергу є лише однією з альтернатив поряд з «секційною», «професійно орієнтованою» та «індивідуальною» формами.

Лист також містить «Рекомендації щодо системи стимулювання рухової активності студентів денної форми навчання», які б мали сприяти залученню студентів денної форми навчання до регулярних занять фізичною культурою.

Не варто забувати й про такий документ як Закон України «Про фахову передвищу освіту», в якому вказано (стаття 32), що освітній процес здійснюється відповідно до освітніх програм і навчальних планів, затверджених закладом освіти [4]. Пряма норма про фізичне виховання у законі відсутня, але воно реалізується в межах загальної освітньої складової та програм підготовки.

Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності» № 1187 визначено вимогу до закладів освіти щодо забезпечення матеріально-технічної бази для занять фізичним вихованням, в тому числі: спортивні зали або майданчики, спортивне обладнання, викладацькі кадри (в т. ч. з фізичного виховання), відповідність умов охорони праці, санітарним вимогам тощо [12].

Усі нормативно-правові документи, які згадані в аналізі, представлено в таблиці 1.

Таблиця 1 -
Нормативно-правові документи, що регламентують процес фізичного виховання у ЗВО в Україні

№	Назва	Рік
1.	Закон України «Про вищу освіту»	2014
2.	Закон України «Про фізичну культуру і спорт»	1993
3.	Наказ МОН України № 4	2006
4.	Наказ МОН України № 439	2006
5.	Лист МОН України № 1/9-454	2015
6.	Освітні стандарти вищої освіти (за спеціальностями)	-
7.	Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності» № 1187	2015

Формально в Україні діють або донедавна діяли стратегії, доктрини та програми розвитку фізичної культури, проте через активні бойові дії на території нашої країни і складну соціально-економічну ситуацію ефективність виконання їхніх завдань є вкрай низькою, а зміст цих документів є радше декларативним.

Далі перейдемо до нормативно-правового забезпечення фізичного виховання у системі вищої освіти ЄС.

Європейський Союз не має уніфікованого нормативного регламенту щодо фізичного виховання у ЗВО, натомість це питання регулюється внутрішнім законодавством країн-членів. Разом з тим, існує низка міждержавних документів, які встановлюють загальні для усього європейського простору принципи, зокрема: Європейська хартія спорту (Council of Europe, 2001) [16], Міжнародна хартія з фізичного

виховання, фізичної активності та спорту (2015) [30].

Європейська хартія спорту не є обов'язковою для виконання в країнах ЄС або інших державах-членах Ради Європи, оскільки є рекомендаційним документом, проте її вплив на законодавство тих чи інших країн досить значний.

Багато держав ЄС інтегрують принципи Хартії у свої національні стратегії спорту та освіти. Наприклад у 2021 році Європейська Комісія в "Стратегії розвитку спорту" посилалася на Хартію як на орієнтир [20].

Таблиця 2 – Положення Європейської хартії спорту, які прямо або опосередковано стосуються фізичного виховання та спорту у ЗВО

Стаття	Зміст
1. Мета хартії	Метою цієї хартії є визначити принципи, на яких базується політика у сфері спорту, з метою заохочення якнайширшої участі в організованому та неформальному спорті, а також у фізичній активності серед усіх верств населення.
2. Визначення "спорту" та сфера дії Хартії	У контексті цієї Хартії «спорт» означає всі форми фізичної активності, які через випадкову або організовану участь спрямовані на вираження або покращення фізичної форми, психічного добробуту та соціальних відносин. Хартія застосовується до всіх осіб і організацій, залучених до спорту.
10. Право на спорт	Кожна людина має право на участь у спорті, як індивідуально, так і колективно. Публічна влада зобов'язана створити умови, які дозволяють кожному реалізувати це право, включаючи студентську молодь.
11. Формування основ для занять спортом	Основи залучення до спорту закладаються в системах формальної освіти. Слід забезпечити якісне фізичне виховання в школах, коледжах та університетах, відповідну інфраструктуру та кваліфікованих викладачів.
12. Розвиток участі	Публічні органи повинні вживати заходів для активного заохочення до участі у спорті та фізичній активності протягом усього життя, включаючи студентів, шляхом інтеграції спорту в освітні програми та позанавчальні заходи.
17. Інформація та дослідження	Необхідно заохочувати дослідження у сфері спорту, включаючи соціальні, освітні та медичні аспекти, а також поширення наукових даних, з особливою роллю університетів та науково-дослідних центрів.
19. Внутрішнє та міжнародне співробітництво	Держави повинні підтримувати співпрацю між освітніми та спортивними установами всередині країни та за кордоном, з метою обміну знаннями, досвідом та розвитку людського потенціалу у спорті.

Як бачимо з таблиці, у хартії немає прямих рекомендацій щодо обов'язкових занять з фізичного виховання, натомість документ робить акцент на створенні таких умов, які б сприяли максимальному залученню студентів до регулярних занять руховою активністю, а фізичне виховання і спорт були невід'ємною складовою освітнього процесу у ЗВО.

У 2024 році було прийнято «Робочий план Європейського Союзу з питань спорту (2024–2027)» [19]. Це ще один документ, який містить загальні положення, які так чи інакше стосуються фізичного виховання і спорту студентів. Серед пріоритетів, вказаних в документі, зокрема є такі:

— «ЄС підтримуватиме створення належних можливостей для спорту і фізичної активності протягом усього життя, звертаючи особливу увагу на молодь, включно зі студентами, щоб сприяти їх фізичному та психічному здоров'ю»;

— «наголошується на важливості співпраці між спортивними організаціями та освітніми установами, включно з університетами, для підвищення участі у спорті та фізичному вихованні серед молоді»;

— «заохочуватиметься підтримка інноваційних методів, цифрових інструментів та платформ для мотивації й залучення молоді, особливо студентів, до занять спортом і фізичною активністю».

Варто зазначити, що в англійських текстах слово «students» має ширший контекст і зазвичай стосується не лише студентської молоді, а насамперед учнів середнього та старшого шкільного віку [17, 18, 20].

Такого ж спрямування рекомендації щодо політики урядів у

сфері фізичної культури і спорту містяться в «Міжнародній хартії з фізичного виховання, фізичної активності та спорту», прийнятій Генеральною конференцією ЮНЕСКО у 2015 році. Вона є чинною на міжнародному рівні як орієнтир для держав у сфері фізичного виховання та спорту — зокрема у вищій освіті [31].

Надалі детальніше зупинимося на нормативно-правовому забезпеченні фізичного виховання у ЗВО окремих країн-членів ЄС. Для аналізу ми обрали ті країни ЄС, у які з 2022 року виїхало найбільше громадян України. Такими країнами згідно офіційних даних є Республіка Польща, Федеративна Республіка Німеччина та Чеська Республіка [24, 26, 32].

Республіка Польща

Як і в Україні, основним нормативно-правовим документом на який опирається усе інше законодавство є «Конституція Республіки Польща» (1997 р.). Цей документ містить положення про те, що: «державні органи зобов'язані підтримувати розвиток фізичної культури, зокрема серед дітей і молоді» (стаття 68) [23].

Закон «Про вищу освіту і науку» (2018 р.) визначає правові засади організації, функціонування та фінансування системи вищої освіти та науки в Республіці Польща і є основним нормативно-правовим актом [28].

Аналогічно українському закону цей документ містить лише декілька положень, які в загальних рисах окреслюють політику, щодо фізичного виховання та спорту в університетах. Зокрема, у законі вказано, що: «установи вищої освіти повинні сприяти розвитку культури фізичної активності студентів» (стаття 11, пункт 8). У статті 70 пункті 4 зазначено, що вступні



випробування на окремі спеціальності можуть містити іспити з фізичної підготовленості [28].

Академічна свобода та автономія ЗВО, зокрема право затверджувати освітні програми та здійснювати навчання згідно з цими програмами, визначені статтею 9 [28]. Саме це дає право університетам вирішувати чи повинно фізичне виховання здійснюватися у формі обов'язкових навчальних занять, факультативів, спортивних секцій тощо.

На відміну від українського закону, закон Республіки Польща «Про спорт» (2010 р.) не містить положень про необхідність обов'язкових занять з фізичного виховання в системі середньої та вищої освіти [Polska. Ustawa]. У статті 2 вказано, що: «Спорт разом із фізичним вихованням та руховою реабілітацією утворюють фізичну культуру» [27].

Як бачимо, на законодавчому рівні обов'язкові заняття з фізичної культури чи спорту в університетах Польщі не передбачені.

Федеративна Республіка Німеччина

Зважаючи на федеративний устрій республіки, варто зазначити, що законодавство цієї країни є складнішим і передбачає функціонування як загальних для усієї території законодавчих актів (Bundesrecht), так і законодавства рівня федеральних земель (Landesrecht).

Основним законом є *конституція*, текст якої затверджено ще у 1949 р. [21]. Зрозуміло, що цей документ містить дуже загальні положення, які визначають основні права людини і громадянина, принципи федералізму, повноваження федеральних і земельних органів тощо.

Стаття 5, пункт 3 конституції «*гарантує свободу науки, досліджень і викладання, що включає автономію університетів*». Це положення є своєрідною основою для включення фізичного виховання у відповідні освітні програми.

Закон Федеративної Республіки Німеччина (ФРН) "Про рамкові засади вищої освіти" (2007 р.) є основним нормативно-правовим документом у сфері вищої освіти. У тексті цього закону відсутні прямі згадки таких понять як «фізичне виховання» чи «фізична культура» [22]. У § 2, абз. 4 закону «спорт» згадується у контексті соціальної підтримки студентів.

Окремий федеральний закон, який регулює сферу фізичної культури і спорту в Німеччині не діє. Усі 16 федеральних земель ФРН мають власні закони, які регулюють систему вищої освіти. Ці документи здебільшого однотипні за структурою, основні відмінності стосуються тих чи інших прав студентського самоврядування, автономності ЗВО та фінансування з місцевих бюджетів. Фізичне виховання як обов'язкова складова освітніх програм у цих нормативно-правових документах не фігурує.

Чеська Республіка

У цій країні підходи до формування структури законодавства, яке регулює систему вищої освіти, є практично такою ж, як у інших країн, які аналізувалися вище. Головним законом є «Конституція Чеської Республіки» (1993 р.).

Основним нормативним актом у сфері вищої освіти є закон «Про вищу освіту» (1998 р.), який регулює діяльність університетів, їх автономію, акредитацію, академічне самоврядування й контроль якості

освіти. Закон не містить прямих згадок про фізичне виховання як обов'язкову складову освітніх програм. [33]. Документ визначає автономію ЗВО в ухваленні освітніх програм, що фактично ставить питання обов'язкового фізичного виховання у компетенцію самих установ.

Закон «Закон про підтримку спорту» (2001 р.) теж не встановлює обов'язковості фізичного виховання у ЗВО, але регламентує підтримку студентського спорту та декларує створення умов для рухової активності та здоров'я всіх верств населення [34].

У контексті вивчення досвіду нормативно-правового забезпечення фізичного виховання у системі вищої освіти країн ЄС, слід зазначити, що відповідне законодавство більшості країн має спільні риси. Проте, є країни, у законодавстві яких фізичне виховання визначено як обов'язковий компонент вищої освіти. Йдеться про Грецію, Іспанію, Португалію, Фінляндію та Італію. Вивчення організації фізичного виховання у ЗВО цих країн є темою окремого дослідження.

Важливо зазначити, що в умовах євроінтеграції України та модернізації освітньої системи вивчення досвіду країн ЄС у сфері фізичного виховання є важливим кроком до оновлення національного законодавства.

Водночас, механічне копіювання тих чи інших норм законодавства інших країн є хибним шляхом, адже зазвичай не враховує низку інших чинників, як от: фінансове забезпечення, матеріально-технічну базу, національні традиції фізичної культури і спорту тощо.

Висновки

У нормативно-правовому забезпеченні фізичного виховання в закладах вищої освіти України та країн ЄС існують як спільні риси, так і суттєві відмінності.

Спільним є визнання значущості фізичної активності студентської молоді, а відмінності полягають у ступені обов'язковості фізичного виховання та ролі університетської автономії.

В Україні законодавство формально передбачає обов'язковість фізичного виховання, однак через суперечності між різними нормативно-правовими актами, відсутність чітких механізмів реалізації та автономію ЗВО — виконання цієї вимоги є фрагментарним і часто декларативним.

У Польщі, Німеччині та Чехії фізичне виховання у ЗВО не є обов'язковим на рівні національного законодавства. Натомість реалізація відповідних заходів покладається на університети, що самостійно визначають форму і обсяг рухової активності студентів.

Європейські міждержавні документи, зокрема Європейська хартія спорту та Міжнародна хартія з фізичного виховання і спорту ЮНЕСКО, відіграють роль рекомендаційних орієнтирів, наголошуючи на необхідності забезпечення умов для рухової активності молоді у ЗВО, але не встановлюють імперативних норм.

Перспективи подальших досліджень

Подальші дослідження підходів до нормативно-правового забезпечення фізичного виховання в закладах вищої освіти.

Література:

1. Гавришко, С.Г. (2023). Сучасна система фізичного виховання у ЗВО. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*, 8(168), 29–32.
2. Закон України «Про вищу освіту»: від 01.07.2014 № 1556-VII. (2014). Відомості Верховної Ради України, 37–38, 2004.
3. Закон України «Про фізичну культуру і спорт»: від 24.12.1993 № 3808-XII. (1994). Відомості Верховної Ради України, 14, 80.
4. Закон України «Про фахову передвищу освіту»: від 06.06.2019 № 2740-VIII. (2019). Відомості Верховної Ради України, 69–70, 481.
5. Міністерство освіти і науки України. Лист № 1/9-454 від 24.07.2015 «Щодо організації фізичного виховання у вищих навчальних закладах» (2015).
6. Міністерство освіти і науки України. Наказ № 4 від 11.01.2006 «Про затвердження Положення про організацію фізичного виховання у вищих навчальних закладах України» (2006).
7. Міністерство освіти і науки України. Наказ № 439 від 05.06.2006 «Про затвердження Положення про організацію спортивно-масової та фізкультурно-оздоровчої роботи у вищих навчальних закладах України» (2006).
8. Міністерство освіти і науки України. Наказ № 1236 від 23.09.2022 «Про затвердження професійного стандарту за професією "Викладач закладу вищої освіти"» (2022).
9. Оксьом, П.М., Азаренков, В.М., Бережна, Л.І., & Шумаков, О.В. (2019). Нормативно-правове забезпечення організації викладання навчальної дисципліни «фізичне виховання» у закладах вищої освіти України. *Актуальні проблеми фізичного виховання різних верств населення*, 173–189.
10. Оксьом, П., Азаренков, В., & Бережна, Л. (2020). Сучасний стан та проблеми забезпечення викладання навчальної дисципліни «Фізичне виховання» у закладах вищої освіти України. *Актуальні проблеми фізичного виховання різних верств населення*, 119–131.
11. Кабінет Міністрів України. Постанова № 800 від 10.07.2019 «Про внесення змін до Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності» (2019).
12. Кабінет Міністрів України. Постанова № 1187 від 30.12.2015 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності» (2015).
13. Кожокар, М., Осадець, М., & Первухіна, С. (2023). Аналіз стану та перспектив розвитку системи фізичної культури у закладах вищої освіти в умовах сьогодення. *Молодий вчений*, 12(124), 50–53.
14. Bondarenko, V., Kornosenko, O., & Serhieiev, M. (2024). Regulation of physical culture and sport: Analysis of the field of research. *Pedagogical Sciences*, 27(1), 27–33.
15. Bysaga, YuM. (2023). The right to education: international standards and their influence on the constitutional legislation of the member states of the Council of Europe.
16. Council of Europe. European Sports Charter. Strasbourg: Council of Europe Publishing. (2001). [cited 2025 Jul 23]. <https://rm.coe.int/16804c9dbb>
17. Council of Europe. Recommendation CM/Rec(2012)13 of the Committee of Ministers to member States on ensuring quality education. Strasbourg: Council of Europe. (2012). [cited 2025 Jul 23]. <https://rm.coe.int/168070f78d>.
18. Council of Europe. Recommendation CM/Rec(2021)5 of the Committee of Ministers to member States on the Revised European Sports Charter. Strasbourg: Council of Europe Publishing. (2022). <https://rm.coe.int/revised-european-sports-charter-web-a6/1680a7534b>.
19. Council of the European Union. EU Work Plan for Sport 2024–2027. Brussels: Council of the European Union. (2024). <https://sport.ec.europa.eu/node/809>.

20. European Commission. EU Sport Strategy 2021–2024: Promoting Healthy, Inclusive and Sustainable Sport. Brussels: European Union. (2021) [cited 2025 Jul 23]. <https://sport.ec.europa.eu/document/eu-sport-strategy-2021-2024>
21. Bundesministerium der Justiz. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. Bonn: Bundesministerium der Justiz. (1949) [cited 2025 Jul 28]. <https://www.gesetze-im-internet.de/gg/>.
22. Bundesministerium der Justiz. Hochschulrahmengesetz (HRG) – Gesetz über die Rahmenbedingungen für die Hochschulen in der Bundesrepublik Deutschland. Berlin: Bundesministerium der Justiz. (2007). [cited 2025 Jul 28]. <https://www.gesetze-im-internet.de/hrg/>.
23. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483. [cited 2025 Jul 25]. <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19970780483>.
24. Oltermann P. Germany's CDU attacks benefits for Ukrainian refugees as party adopts harder line on immigration. London: The Guardian. (2024) [cited 2025 Jul 27]. <https://www.theguardian.com/world/article/2024/jun/19/german-cdu-conservatives-ukrainian-refugees-benefits>.
25. Podstawski, R., Wesołowski, S., Kolankowska, E., Boraczyński, M., Dąbrowski, A., & Choszcz, D. (2021). State and status of physical education in tertiary institutions in selected European countries in the second decade of the 21st century. *Acta Gymnica*. <https://doi.org/10.5507/ag.2021.013>.
26. Polish National Agency for Academic Exchange (NAWA). W Polsce studiuje około 70 tys. zagranicznych studentów. Ponad połowa jest z Ukrainy. Warsaw: study.gov.pl. (2024). Apr 25 [cited 2025 Jul 27]. <https://study.gov.pl/news/w-polsce-studiuje-okolo-70-tys-zagranicznych-studentow-ponad-polowa-jest-z-ukrainy>.
27. Polska. Ustawa z dnia 25 czerwca 2010 r. o sporcie. Dz.U. 2020, poz. 1133. Warszawa: Sejm Rzeczypospolitej Polskiej; [cited 2025 Jul 27]. <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20101301278>.
28. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Dz.U. 2018 poz. 1668. Warszawa: Kancelaria Sejmu; [cited 2025 Jul 27]. <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20180001668>.
29. Svirko, S., & Odnovorchenko, I. (2024). Improving the strategic provisions of the state policy on the development of physical culture and sports in the higher education system. *Public Policy and Accounting*, 1(9), 10–17. [https://doi.org/10.26642/ppa-2024-1\(9\)-10-17](https://doi.org/10.26642/ppa-2024-1(9)-10-17).
30. UNESCO. International Charter of Physical Education, Physical Activity and Sport. Paris: UNESCO. (2015) [cited 2025 Jul 30]. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000235409>.
31. UNESCO. Quality Physical Education: Guidelines for Policy-Makers. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2015) [cited 2025 Jul 23]. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000232993>.
32. UNHCR. Ukraine Situation: Czech Republic – Protection Profiling and Monitoring Factsheet. Prague: UN Refugee Agency. (2023) [cited 2025 Jul 27]. <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine/location/10819>.
33. Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách). Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. (1998) [cit. 2025-07-29]. <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1998-111>.
34. Zákon č. 115/2001 Sb., o podpoře sportu. In: Sbíрка zákonů České republiky. Praha: Ministerstvo vnitra ČR. (2001) [cited 2025 Jul 29]. <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-115>.



Автори засвідчують про відсутність конфлікту інтересів.

Інформація про авторів:

Мандюк Андрій

доктор наук з фізичного виховання та спорту, доцент,
доцент кафедри теорії та методики фізичної культури,
Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського,
м. Львів, Україна

ORCID: 0000-0003-1376-191X

E-mail: a.b.mandyuk@gmail.com

Сороколіт Наталя

доктор наук з фізичного виховання та спорту, доцент,
доцент кафедри теорії та методики фізичної культури,
Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського,
м. Львів, Україна

ORCID: 0000-0002-4958-9552

E-mail: sorokolit21@gmail.com

Ханікянц Олена

кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент,
доцент кафедри теорії та методики фізичної культури,
Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського,
м. Львів, Україна

ORCID: 0000-0001-7518-3532

E-mail: olena07lviv@gmail.com

Андрес Андрій

кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент,
доцент кафедри фізичного виховання,
Національний університет «Львівська політехніка»,
м. Львів, Україна

ORCID: 0000-0002-1472-9009

E-mail: andres-a@ukr.net

Отримано: 30.07.2025

Прийнято: 30.08.2025

Опубліковано: 30.10.2025

Мандюк, А., Сороколіт, Н., Ханікянц, О., & Андрес, А. (2025). Порівняльний аналіз нормативно-правового забезпечення фізичного виховання в закладах вищої освіти України та країнах європейського союзу. *Спортивна наука та здоров'я людини*. 2(14), 54-66. <https://doi.org/10.28925/2664-2069.2025.26>